

Körkép egy városszéli iskoláról

A kolozsvári Írisz-telep (*írisz*=szivárvány) az 1902-ben épült porcelángyártól kapta nevét. A Nádas-hídtól kezdve az idegen máris megfigyelhet egy-két sajátoságot, mely általában régen alakult gyárnegyedek környékére jellemző: girbe-görbe utcák, zsákutcák, a családi házak mindenféle „stilusa”, a Nádas-patak elhanyagolt partja — mindez jelzi, hogy merőben más „városi tájegység” szelén járunk. Az Avas úti neonfény a sötétséget a környező utcákba számúzi, ahol a 20—30 éve felállított — ugyancsak görbe — villanyoszlopok tetejéről pislákol egy-egy villanykörte.

A környék nyolcosztályos iskolája régi telkek-kertek helyén épült, s az ottfelejtett, elburjázott szilvafák elfedik szem elől. A kapun belépve figyelni kell, mert már innen — most őszi időben, amikor még nem csuknak be minden ablakot — könnyen kitálálhatjuk, milyen órákat tartanak három-négy tanteremben. De a hangfoszlányokból teljes biztonsággal meg lehet állapítani azt is, ki milyen fegyvelési gondokkal küzd...

Az íriszi iskola a telep legnagyobb kulturális intézménye. Az 57 tanárt és tanítót foglalkoztató s átlag 1200 gyermeket oktató tanintézet gondja-baja rengeteg. A tanulók és nevelők gondja majdnem ezernyi családban szaporodik vagy csökken aszerint, hogy a szülők miképpen törődnek a gyermekkel. Az iskolának kétségkívül nagy a kulturális hullámverése, s ezek a hullámok a telep legkülső pereméig csapnak ki.

Évkezdés után minden „beindult”, végleges az órarend, megalakultak a szakkörök, faliújság, átszervezett pionírszervezet, új igazgatóság. Vizsgálódásunk célja, hogy ezt a keresztül-kasul szervezett iskolai tevékenységet elemezzük, talán megtermékenyítő gondolatokat is vessünk fel, vitassuk meg a munkát akadályozó hiányosságokat, s végül vonjunk le néhány következtetést. Információinkat a tanulóktól, a kollégáktól, szülőktől s az iskola irattárából, valamint a pionírszervezet régi irataiból gyűjtöttük össze.

Ebben a negyedben van téglagyár, papírlémezgyár, a *Terápia* gyógyszergyár új üzemegységei, néhány nagy raktár és árulerakat. Nem tartozik ugyan a telephez, de annak „természetes” határai (Nádas, Szamos) szomszédságában van a *Liberatea Bútorgyár*, a Helyiipari Vállalat több egysége, a *Carbochim* üzem s az *Unirea Gépgyár*. Az iskolai adatok alapján ebben a 7 vagy 8 gyárban dolgozik az Írisz-telep munkásainak többsége. A telepről kapja a munkaerőt az állami gazdaság kertészeti részlege, valamint a mezőgazdasági termelőszövetkezet; ezeknek az Írisz-telep szomszédságában vannak a földjei. A telep 11 000 főnyi lakosságának többsége tehát ipari munkás. A vállalatok tisztviselői és vezetőgárdája jórészt a belvárosban lakik. Mindeme adatok alapján is nyugodtan állíthatjuk, hogy az Írisz-telep: munkásnegyed. Az volt a felszabadulás előtt is. Negyedszázad alatt természetesen óriásira terjedt ki, lakossága megsokszorozódott. A telep „népiskolája” 1928-ban létesült 4 osztállyal. Alapításakor 4 tanítója volt és 84 tanulója.

A felszabadulás után a telep terebélyesedése nyomán — az első kolozsvári munkáslakások itt épültek — hirtelen megnőtt a gyermeklétszám, de a kis iskola már nem volt elég a befogadására. 1947—1951 között ezért — kényszerűségből — 3, sőt 4 egymástól távol eső épületben folyt a tanítás. 1951-ben épült fel a korszerű, 8 tantermes iskola a régi mellett, s a kettő már — legalábbis kezdetben — megoldotta a telep iskolaproblémáját, 1963-ban azonban már két váltásban sem fértek el a tanulók az osztályokban. Felépült hát a harmadik épület az előbbtől

300 méterre. Jelenleg ebben a három épületben folyik az oktatás. Két épületben most is két váltásban.

Van még a telepnek néhány óvodája s napközi otthona, többnyire a gyárak mellett. Működik egy művelődési otthon is, heti hat mozielőadással (a gyárakon belül szintén vannak kulturális otthonok).

Az iskola körül s a téglagyár szomszédságában piroscserepes házak sorakoznak, egészséges, jólfutott épületek. A telep északi határai dombok, kertek, az állami gazdaság hatalmas gyümölcsöse, azontúl szántóföld.

Íme a körkép. Magasból ennyit láthatnánk.

Ebből a térségből gyűjti össze az iskola a gyereksereget, amelynek egy része reggel 8-kor, más része délután 1 órakor sorbanállva az osztályokba vonul.

Mivel — tanulóinak számát tekintve — a város egyik legnagyobb iskolája az iriszi, a tanügyi szerveknek gondjuk volt rá, hogy ellássák minden szükséges felszereléssel. Az iskolai bútorok nagy részét az évek során kicserélték, a fizikai-kémiai laboratórium most tele van; a természetrajzi, földrajzi és történelmi szemléltetőeszközök egy-egy szertárban kaptak helyet. Magnetofon, lemezjátszó, diavetítők szolgálják a modern oktatás céljait. Általános iskoláknál ritkaságszámba menő tornatermünk is van, amelyet az utóbbi 1—2 évben gazdagon elláttak tornaszerekkel. Felszerelésben tehát nincs hiány. Vannak azonban nyitott problémák is.

Kezdjük a délelőtt-délutáni, két műszakos oktatással. Az V—VI. osztályosok s egy-két IV. osztály délután jár iskolába. Nem annyira a tanároknak (nekik is!), mint inkább a tanulóknak jelent ez nehézséget. A közismert egészségügyi okokon kívül azért is, mert a délután járó tanulók a délelőtti egyéni tanulás idején — otthon — többnyire szülői felügyelet nélkül vannak, s ez a tanulók egy részénél csupán 1—1 órás tanulást jelent a kötelező átlagos három órával szemben. Másrészt, mert a délután járók kevés kivétellel nem tartják be a kötelező napirendet — reggel 7-kor kell felkelni s 8-kor hozzá kell kezdeni a tanuláshoz —, ehelyett 9-kor, sőt 10-kor kelnek, ami a délelőtti hasznos időszakot céltalan ödöngéssé degradálja. Csak e két lényeges hátrányra utalunk, de milyen helyzet alakulna ki, ha ezek a gyerekek délelőtt még pionírházba, szakkörre, pionír-összejövetelekre vagy éppenséggel egy-egy moziba szeretnének elmenni?

Az egyik iskolaépület a központtól 300 méternyire van. A távolság nagymértékben megnehezíti az oktatói-nevelői munka rendszeres ellenőrzését. Az épületben van az iskola-műhely, de a tanulók a központi épületből járnak ide gyakorlati órákra (szünetekben osztályok vándorlása ide-oda, ellenőrzés nélkül). Ott van az értékes fizikai-kémiai előadóterem, a vegyi anyagok elvezetéséhez szolgáló csőhálózattal, vízvezetékkel, gázlánggal; ezt a termet azonban ma *nem használjuk*, mert távol esik a központi épülettől. A tanulók óra előtti szünetben hatalmas fatálcán — valamely étkezde adományára(?) — beviszik az osztályterembe a szükséges felszerelést. De ha véletlenül hiányzik egy lakmuspapír vagy csipesz, szaladhatnak a diákok vagy a tanár a laboratóriumba. Tehát ott a rengeteg felszerelés, jó fizikus-kémikus diákok is vannak, csak éppen nem lehet őket „összehozni“.

A tanulók

Van itt mindenféle diák. A gyengék s a közepesek alkotják a többséget. Ez a természetes. Az, hogy egy iskolának csak jó tanulói legyenek, illúzió. A mérce azonban egyre magasabbra kerül. Aki tavalyelőtt 10-es tanuló volt, ma ugyanazzal a tudással, ugyanabban az osztályban legfeljebb 8-assal zárna az évet.

Ismerjük meg a VIII. osztályosokat. A 10-es tanuló. Az öntudatos. Tanul délután 5 órát. Délelőtt 5 órán figyelt, felelt. Összesen 10 óra. S ez a gyermek 15 éves. Kamaszkor, s a vele járó problémák!

A kevésbé öntudatos. Tanul 3—4 órát. Délután 6 óra felé már a tévé-műsorra gondol, várja a társait, vagy ő készül hozzájuk. Házi feladatát azonban megírja. Jegyci 7, 8, legfeljebb 9-esek. Ez a két kategória az iskola tanulóinak 30%-a. Ők jelentik a színvonalat. Hozzájuk méri a tanár a lecke hosszát-szelét. Örül az osztályfőnök, ha van 40—50%-nyi ebből a két kategóriából, örül a szülő, ha ezek közé tartozik a gyermeke. A többi közepes vagy gyengén tanuló.

— Miért nem tud a gyerek az iskolában? — kérdi a szülő, hiszen egész nap tanul. Mások ezt hangoztatják: „Teljesen érthetetlen, otthon elmondta a leányka a leckét kifogástalanul, az iskolában mégis csak 5-öst kapott.“ Miért? Számталanszor elhangzó, elkeseredett kérdés. Keressük az okokat. Tényleg, miért van az, hogy a gyermek — ahogy mondják — egész nap tanul, s az iskolában mégis gyengén

felel? Kézenfekvő a tanári válasz: „mert buta“, „mert nem tanul helyesen“. Ez igaz még akkor is, ha az első megfogalmazás sértő. (Tanár nem is használja ezt a kifejezést szülő előtt).

Vegyük csak sorra az okokat.

Van egy kategóriája a tanulóknak, akik roppant gondot okoznak osztályozáskor. Jó magaviseletűek, csendesek az órán, sosem hiányoznak, törik magukat, hogy felmutassanak valamit, jelentkeznek is, s amikor a tanár felszólítja őket, butaságot mondanak. Az egész osztály hahotázva nevet, a jelentkező megjéjed, hogy a helyes választ „nem találta el“. Alsóbb osztályokban nem vesztí el a bátorságát, tovább jelentkezik. VI—VII-ben már egyre ritkábban, mert szégyenérzete legyőzi bátorságát. Megfigyelésem szerint az ilyen gyermek felfogóképessége minimális, logikus gondolkodás-készsége, szintetizáló képessége alig van. A tanárnak úgy kell kérdeznie, hogy a gyerek egyszerű megfigyelésre alapozhassa feleletét. Ezt a földrajz vagy állattan tanára meg is teheti, de mitévő legyen a franciatanár?

Más kérdés lenne az: hogyan jutott el ez a gyermek oda, hogy V-ben franciát tanuljon? Ne keressük az okokat. Ott van, s nemcsak az V-ben, hanem a VIII-ban is. „Butá“-nak mondjuk, de ha mögéje nézünk, ott látjuk a családi tragédiákat: a gyermekbetegségek maradványait, iszákos vagy brutális szülőt, s nem találunk egy könyvet sem a lakás polcán...

A szülők előtétellel tekintenek az ún. kisegítő iskolára, nem volt, aki kellőképpen felvilágosítsa őket arról, hogy ott jobb eredményt érne el gyermekük. De hogy mennyi energiát és időt rabol el a tanártól — a többi tanuló kárára — az ilyen gyermek, annak csak az íriszi tantestület a megmondhatója... Ezek minden évharmadban megbuknak 2—3 tantárgyból, azután év végén is — osztályfőnöki zsonglőrösködéssel — „csak“ pótvizsgára, ősszel pedig már ott látjuk őket a felsőbb osztályban...

Nem könnyű megállapítani azoknak a tanulóknak a számát, akik ezért gyengék, „mert nem tanulnak helyesen“. Sokan vannak. Minden osztályfőnök első dolga megtanítani a gyermeket: *hogyan kell tanulni*. Látszatra akármennyire könnyűnek is tűnik, roppant nehéz rászoktatni a tanulót valamely egyéni tanulási módszerre. Ami jó egyiknek, nem jó a másiknak. Nincs recept. A felsőbb osztályokban — amikor a tanulás már komoly erőfeszítés — a tanulóknak magának kell rájönnie, hogyan tud jobban tanulni. A tanár adhat útbaigazítást, az osztályfőnök elmondja a tanuló korának megfelelő módszereket, de: a tanuló választ. Persze ő is kísérletezik. Ez elég hosszas folyamat, sikerek és kudarcok sorozata. S közben telnek a hetek, hónapok, a tanár felelet, de nem módszerből, hanem tudásból. Ekkor derül ki, mit ér a módszer. Fejtegethetnének tovább, de itt megállunk, hogy megjegyezzük: a felháborodott szülő mit sem tud erről a nehéz kísérletezésről, csak annyit lát, hogy a gyerek órakon át tanul. De többnyire a tanár sem vesz erről tudomást, mert őt viszont a munkaterve s az igazgató véleménye szorongatja, „magasabb“ látogatásról nem is szólva. A tanuló pedig marad a bajaival, gyenge jegyeivel, s legfeljebb osztályfőnöki órán bogarásszák ezt a kérdést. Vagy ott sem.

Vannak tanulók, akik sohasem jönnek rá a jó módszer titkára, s ezért mindig gyengén szerepelnek. Pedig jó képességűek. Ezeken segíteni kell. Sosem késő... A nagyszámú közepesek közé tartozik a tanulóknak az a csoportja, amelyre ez jellemző: jó képességűek, érdeklődők, az órákon aktívak, azonnal felfogják a legbonyolultabb jelenséget is egy-egy számtan- vagy nyelvtan-órán — ennek alapján a legjobbakkal is felveszik a versenyt —, mégis közepesek. Ezek nem tanulnak. Abból tudnak valamit, amit órán hallanak. Felszólításra ad hoc feleleteket vágnak ki sok pontatlansággal, amiből a tanári fül azonnal megérzi a felületességet. Szükséges feleleteikkel — s az azokrét kapott jegyeikkel — meghökkenenek tanárt, szülőt egyaránt. Számtanból szintízések, s ugyanakkor nyelvekből, földrajzból bukársra állnak. Vagy fordítva.

A tanulók kevés hányada ijesztően gyengén olvas. Az V—VI. osztályban tanító tanárok ezt tapasztalják. Minden évben vitát vált ki tanító és tanár között a tanulók olvasás-készsége. A tanító arra hivatkozik, hogy III—IV. osztályban kevés az olvasásgyakorlat óra. Másrészt a többi órán őt is a program túlszűfolttsága szorongatja. Nincs idő olvastatásra. Az V-be feljutó tanuló ily módon bevehetetlen akadályok elé kerül. Nem képes arra sem, hogy elolvassa a leckét, nemhogy megtanulja. Csak jó memóriája segíti át a nagyobb bajokon. Ahhoz, hogy ezek a tanulók a legjobbak közé kerüljenek, egy hiányzik: az otthoni rendszeres tanulás-olvasás. *Ellenőrzés mellett!* Ez nincs. Mert a szülők esetleg dolgoznak, vagy ha otthon is vannak, egyesek nem törődnek a gyerekekkel.

A gyerekek egy része csak annyit tanul, hogy a bukást elkerülje. Egy részük „falja” a könyvet, válogatás nélkül. Mások szenvedélyes mozilátogatók, s mivel élénk a fantáziájuk, a cimborák között ők a „szóvivők”. De nem tanulnak... Ezeknek a tanulóknak a szüleivel kerülnek legtöbbször a tanárok konfliktusba. Mert szigorú családban a gyerekek néha megjártassák a jó tanulót, belenéznek a könyvbe, s máris elmondják a lényegét. Ilyenkor jön felháborodva a szülő az iskolába, s keresi a tanárt.

A kérdések kérdése: az Írisz-telepi iskola tanulóinak magaviselete. Valamikor azt mondta a tanár a tanügyi osztályon: hol? — az Írisz-telepen tanítani? Inkább kérek valami más helyet...

Híre volt az iskolának. Néhány akkori tanulója miatt. De ez régen volt. Év-ről évre javul a helyzet. Volt az iskolának egy igazgatója, Nagy Károly tanító-ember, verbeli pedagógus, 15 évig igazgatott. Sok forrófejű, elvadult gyereket „szelídített” meg. Ha kiállt sorakozáskor az osztályok elé, elhallgatott mindenki. Nem szerette az értelmetlen ordibálást. Megkérdeztünk néhány volt tanítványt — ma úgy 25—26 év körüliek: — Hát bántott benneteket?

— Nem, nem, csak a tekintete olyan volt, hogy... De szerettük — teszi még hozzá —, mert bízott bennünk.

Ez az igazgató sok évi munkával helyreállította az iskola becsületét, persze, nemcsak a fegyelem terén. Nem egy tanár állapította meg: „Ezek az irisziek fegyelmeztettebbek, mint sok belvárosi iskola gyerekei.”

Mi a helyzet ma?

A döntő többséggel nincs baj. Fegyelmeztettek. Apró csinytevéseik megfűszerezik az iskolai életet. A tanár ezeket nem is tekinti a munkát gátló jelenségeknek. Ebből a fegyelmeztisztelő tömegből kerülnek ki az önkéntes fegyelmezők, akik sokszor a tettegességig mennek azért, hogy megvédjék az osztályban a rendet, még akkor is, ha erre nem utasítja őket senki. Büszke lehet rájuk minden osztályfőnök.

Van azonban az iskolában egy vékony réteg, amely probléma elé állítja a nevelőket. Nyilvántartanak az iskolában néhány „jómadarat”. Ezek nem járnak rendszeresen iskolába, s nem is tanulnak. Van közöttük néhány „rendőrségi alany” is. Programjuk a célnélküli csavargás, kártyázás, pinka (játék aprópénzzel), s eközben a felnőttet utánozva nagystílusú cigarettáznak. Ezek jó megfigyelők, már sokat tudnak az élet dolgairól, s éppen ez — paradox módon — hátrányukra szolgál. Kereszük az okát, miért olyanok, amilyenek? Nem kell sokáig keresgélni. Mintha csak bizonyítani akarnák a sokat emlegetett elméletet a rendezetlen családi életnek a gyerekre ható káros következményeiről. Mert ezek többnyire lelki sérültek. Az iskolában kibírhatatlanul viselkednek, agresszívek, szembeszállnak még a tanáraikkal is fékezhetetlen indulataikban, magatartásuk állandó dac mindennel és mindenkivel szemben. Nem lehet őket megközelíteni belülről semmiképpen. Bizalmasabb beszélgetéskor ködös gondolataikat előadva azonban megtudható életük-ről egy és más.

Mutassunk be néhány tanulót! J. E. hetedikes leányka az iskolába tisztán, gondozottan járt, szegényes öltözeke ápolat volt. Semmit sem mutatott fel a tanulás terén. Ismétlőre bukott. Az osztályban csendes, hosszasan néz maga elé, nem figyeli az óra menetét. Tanáraihoz, osztályfőnökéhez nem őszinte, rendkívül zárkózott leány. Mostohaapja van, aki a leánykában szerelmi partnert lát, s ezért a gyermek állandóan rettegésben él. Az anyához, aki alkoholista, gyakran férfivendégek járnak. Italozás, kártya, késő éjszakáig, a gyerek szemtanúja a jeleneteknek. Az anya az alkohol hatása alatt gyakran a leányka verésével vezeti le indulatait.

Említsük meg K. M.-et, aki IV.-es. Sokat hiányzik igazolatlanul, nem tanul, ismétli az évet. Kerüli az iskolát, kártyázik, lopásban vesz részt s meglepően ügyes a hazudozásban. Az apa alkoholista, aki a feleségét gyakran veri olyannyira, hogy az kórházi ápolásra szorul. A részeges apa egész családját elkergeti a lakásból, csak az ügyészség közbelépése segít a szerencsétleneken. A család állandó idegfeszültségben él. Ebből a milióból jön iskolába a leányka, aki az otthoniakat utánozva rászokott az alkoholra.

N. I. ötödikes. Rendszertelenül jár iskolába, az órákon passzív, fáradtság jele az arcán-szemén, otthon nem tanul, az eredmény nyilván bukás. Otthoni körülményei: a szülők mindketten iszákosok, két testvére hasonlóképpen. Napirenden a szülők verekedése, akik hónapokig nem dolgoznak. Nem lehet tudni, miből él ilyenkor az öttagú család. A szülők biztatására a gyerek lopott (13 éves!). Letartóztatták. Birósági tárgyalás nyomán a gyereket az állam vette gondozásába.

Roppant terhet s felelősséget ró a tanárra az ilyen gyermek. Meg kell állítani a züllés útján; ellensúlyozni az otthoni körülmények káros hatásait; ki kell fejleszteni a gyermekben a belső biztonságérzetet, amelynek hiánya kétségbeesésbe kergeti. Olyan feladat ez, amely nagy lélektani ismeretet s a gyermek szeretetét követeli a nevelőtől.

Orvosi kezelés

A tanulók fegyelmi helyzetét, sajnos, olyan tényezők is befolyásolják, amelyek megszüntetése nem a nevelés dolga, hanem az orvosé.

Lapozgatunk a nyilvántartó könyvben. Az iskolaorvos referál: ennyi s ennyi gyermek beteg. Rossz fogazat, hipertrófiás mandula, angolkóros maradvány, fejlődési rendellenesség, alkati rendellenesség (lúdtalp, ferde gerinc) kisebb-nagyobb százalékban fordul elő, más betegségek csak szórványosan.

Örömmel vesszük tudomásul, hogy a nyilvántartott tanulók kivétel nélkül rendszeres orvosi kezelésben részesülnek vagy a speciális klinikákon, vagy pedig az iskolaorvosi szobában. A rachitikusak száma parancsoló szükségként követeli a természetjárást, turisztikát, szabadterei tornát.

Az orvosnő megerősít abban a feltevésünkben, hogy a különböző betegségek a legváltozatosabb módon hatnak ki a tanuló egész magatartására, így iskolai viselkedésére is. A tanítási órán a tanár nem is gondol arra, hogy a nyugtalanság vagy „fészkelődés” mögött valamilyen, a gyermekben lappangó betegség külső tüneteit lássa. Nemcsak neurózis, hanem a rosszul működő szív, elferdült hátgerinc vagy beteg máj is elég ahhoz, hogy a gyermek „fegyelmezetlenségek” sorát kövesse el. Szükséges, sőt nélkülözhetetlen tehát a tanulók ilyen irányú megismerése is.

Az adatok és megfigyelések alapján a tanulók érdeklődésének irányulásáról a következő képet kapjuk: az Írisz-telepi gyermekeknél is tapasztalható az a jelenség, melyre a tévé hatását tanulmányozó szociológusok utalnak — a „passzív szórakozás” dominál. Ez persze nemcsak a tévé hatásával magyarázható. Ugyanazt mondhatjuk a mozirol is. Tény, hogy ez a két híradási eszköz sok időt rabol el a tanulóktól, mert sok film és még több tévéműsor nem általános iskolásoknak való, megtekintésük haszontalan időtöltés. Az iskolának egyezsége van a telepi művelődési otthon vezetőségével a vasárnap délelőtti programra vonatkozóan. Ekkor a gyerekek számára érthető szórakoztató filmeket vetítenek. De ez csak heti két óra. Pedig a hét többi napján is az első sorok közönségét az iskola adja — ezek illegális mozilátogatók. Kár, hogy a telepi művelődési házban nincs mozilátogatás előtt semmilyen előkészítés, s emiatt gyakori eset, hogy a tanuló valamilyen filmből épp a jelentéktelenebb mondanivalót jegyzi meg. Teljesen haszontalan, de rendkívül káros a fiúk szórakozásai között a — még sajnos — népszerű kártyázás s a „pinkázás”, amely a nyereszkesedés szenvedélyét fejlesztgeti ki lassú biztonsággal.

Amíg tart a száraz ős, a futball a sportok sportja, a Liebknecht téri park egyik szegletében (mivel az úzus szerint órák után nem szabad az iskola udvarán maradni). Tudunk ugyan arról, hogy vannak tanulók, akik sportegyesületbe vagy pionírházba járnak valamely körü munkára, de számuk csekély.

Az évkezdés után szervezett 10—12 szakkör kivétel nélkül működik kisebb-nagyobb eredménnyel. A mindent tudni akaró — hiperaktív — tanulók mindenütt ott akarnak lenni, a szakkörvezető engedné is a felvételüket, de a szabály tiltja a többkörü tevékenységet. Eredményeikről most — év elején — még nem beszélhetünk, csak lelkesedésről.

A pionírszervezet programja sok lehetőséget biztosít a gyerekek több irányú foglalkoztatására. Az íriszi pionírszervezetnek szép hagyományai vannak, különösen a *nyári táborozások* terén. Azon kevés általános iskolák közé tartozik, amelyek teljes tábor-felszereléssel rendelkeznek. Vannak tapasztalt táborvezetők, tanárok és diákok. Lelkes természetjárók a mi diájkaink, és állandó a kérdezősködésük, érdeklődésük: „Nyáron szervezünk-e tábort?” Az elmúlt évek sátoztáborozásai (összesen 7) többszörösen bebizonyították, hogy a pionírokat talán nem is lehet más távlati cél kitűzésével nagyobb lelkesedésre s öntudatosabb munkára ösztönözni, mint a táborozás előkészítésével. S ezt a lehetőséget az iskola néhány éven át nem használta ki, nem szervezett tábort. Véleményünk szerint ez hiba, mert éppen az utóbbi egy-két évben a táborozások iránt nagy az érdeklődés országsszerte — az ifjúsági sajtó vitáiból tudunk erről —, s erős a törekvés, hogy a nyaraltatásnak ezt a formáját is kifejlesszük.

Az íriszi iskolában román és magyar nyelven folyik az oktatás. A magyar tagozat 16 osztályában majdnem 600 magyar gyermek tanul. A magyar nyelvű oktatáshoz szükséges feltételek azonosak a román szekción levőkkel, hiszen az osztálytermeket, iskolai felszereléseket közösen használják. A tanítási órákon kívüli program általában közös. A szakköri munkákon, kulturális versenyeken, kirándulásokon s egyéb rendezvényeken román és magyar gyerekek közösen vesznek részt; ezek a feltételek biztosítják, hogy a nyelvek különbözősége ellenére a román és a magyar gyerekek jó barátságban legyenek egymással.

A tanári kar

Fejezzük be iskolai körsétánkat a tanári szobában. Nincs mindenkinek állandó helye az asztaloknál, ezért sok a szék. „Kávéházi zaj“ fogad (egyik volt tanárkoléga találó kifejezése). Ez a zaj barátságosabb évharmad elején, s egyre hangosabbá válik évharmad vége felé. Érthető. Dolgoztatjavítás, évharmad-zárás, „rázósabb“ tantestületi gyűlések fokozzák a feszültséget.

A tantestület 85%-a nő. Csaknem mindnek családja, gyereke van. Piaci bevásárlási gondok, ruha- és cipő-problémák, ezeket mindig meg kell vitatni. Nyelvek keverednek ebben a nagy hangzavarban. Kinek hogyan könnyebb, úgy beszél. A nagy, csontos tornatanárnőt azonban nem lehet túllícitálni hangerőben. A szenvedélyes beszélgetés közben bizony előfordul, hogy heves vitába csapnak át, de ezt az iskolát — jó órában legyen mondva — megóvta jósorsa attól, hogy tanári karát állandó belső konfliktusok emésszék. Ez talán azzal is magyarázható, hogy a tantestület több mint fele legalább 10 éve együtt dolgozik, s az eddig leírtak alapján elmondhatjuk, hogy munkája egyáltalán nem könnyű. E hosszú idő alatt szívélyes baráti, elvtársi kapcsolatok is kialakultak, amelyek csak fokozzák a tantestület kohézióját.

Ahány nevelő, annyi munkastilus — mondhatnók. A munkastilus magában hordozza a személyiségjegyeket. Van tanár, akit szemmel láthatóan nem hagynak nyugton órájának várható nehézségei. Nos, az egyik fizika-tanárnő jóval az órája kezdete előtt megy be az iskolába, hogy a szükséges felszerelést, anyagokat előkészítse. Az óra sikeréért a tanár felel, ő pedig a lelkiismeret megtestesülése, tanórai azért mindig mintatanításnak tekinthetők. Ha valamely fizikaórához hiányzik egy nélkülözhetetlen „kellék“, egyetemi kapcsolatai révén azt is beszerzi. Persze nem ő az egyedüli ilyen „nyughatatlan“ természet. Sok nevelőt ez a belső, nemes izgalom tart állandó feszültségben, amely — véleményünk szerint — a jó tanár egyik sajátja. Elgondolkoztató, mit tudna produkálni az ilyen tanár, ha a tanulókat bevihetné a természetrajzi vagy fizika-terembe, ahol már a helyiségek hangulata kíváncsiságot olt a gyermekekbe, ahol megindulhatna a véget nem érő kísérletezés, szakköri csoportok tudományos vitái, hiányzó felszerelések készítése, az állattani szertár állandó bővítése s ki tudná felsorolni, mi minden, ami tanárnak, diáknak teljes lelki, szellemi felfrissülést jelentene... Talán azok a bizonyos „csavargó“ gyerekek is szívesen elidőznének egy-egy ilyen „szakteremben“ s a tanár ügyesen-észrevétlenül kifejlesztené „tudományos“ érdeklődésüket szakja iránt.

Mi tűrés-tagadás, akad olyan tanár is, aki az utolsó percben szalad be a tanáriba, s csak épp annyi ideje van már, hogy a katalógust a kezébe kapja, s induljon az osztályba. Az ilyen kollégák eléggé kapkodók máskor is, s nem ritkán ártnak a nevelésnek.

Nevelés — fejtelmezés

Nevelés... Talán ezzel kellett volna kezdenünk fejtegetéseinket. Számталanszor elhangzik az oktatás és nevelés egységének a fontossága. Itt, az íriszi iskolában a sorrend — a nevelés fontossága miatt — feltétlenül fordított. Számталan rossz szokás, helytelen beidegződés, rendszertelenség, faragatlan beszédmodor, a tanárral szemben tapasztalható helytelen megnyilvánulások bizonyítják: mennyire fontos itt a nevelés. Hosszadalmas folyamat. De itt is le lehet mérni a nevelői munka eredményeit.

Az osztályfőnök munkájától függően változik az osztály „karaktere“. Mert más és más a nevelői hatás. Néhány tantestületi tag nevelői munkájában még túlteng a verbalizmus módszere. A „légy jó“, „légy becsületes“ katekista ízü megfogalmazások nem teremnek eredményt a nevelésben, különösen akkor, ha az ilyenyszerű nevelési mód a tanári főlány fitogtatásával együtt jelentkezik. Ehelyett sok olyan helyzetre volna szükség, amikor a tanuló a neveléssel kapcsolatos ismereteket „begyakorolhatná“. Erre a tanítási óra ad is valamelyes lehetőséget, de nem elég bizonyos maga-

tartásbeli szabályok elsajátítására. Mindez ismételten hangsúlyozza a jól átgondolt, valójában megtervezett pionír- és szakköri munka fontosságát.

Az iskolai nevelőtevékenység másik problémája az ún. „egységes követelmény-rendszer” tökéletes érvényesítése s az ebből adódó következmények. Az egységes követelmények rendszere tágabb értelemben a tanulók magatartását, iskolai tevékenységét szabályozó rendszer. E nélkül iskola nem lehet meg. Az íriszi sem. Természetesen ezzel nem azt állítjuk, mintha az íriszi iskolában nem volna valamilyen szabályzat, amely ezt a rendszert pótolja, ellenkezőleg: ez az iskolai szabályzat azon a felfogáson alapszik, hogy a követelmény a szűk értelemben vett fegyelmezés, rendtartás eszköze. Ebből a helytelen szemléletből következik, hogy több tantestületi tag nevelőmunkájában uralkodó elem a tanulókkal szemben érvényesített dűr-hang-nem a fegyelmezésben. Néha-néha pedig elsikkad a tanulók iránti tisztelet. Holott tudott dolog, hogy a szocialista pedagógia fegyelmi rendszere elsősorban erre az elvre épül. Makarenko szavaival: „Lépjünk fel a legnagyobb követeléssel és a lehető legnagyobb tisztelettel az ember iránt.” Nos, ez a bizonyos „követelés” nem egységes a tanulók ismereteinek megítélésében, de helyes magatartásuk kialakításában sem.

Vannak például tanárok, akik hajlamosak arra, hogy a tanulókat szünetben az osztályban visszatartsák („hogy még egy utolsó példát megoldjanak”), mások viszont a szünetben meg a tanulók kivonulása előtt magára hagyják az osztályt ahelyett, hogy lekísérnék az udvarig (pedig a szabály ezt írja elő).

Sorolhatnók még a problémákat, de az eddigiek is eléggé bizonyíthatják, hogy az egységes eljárások elvének elhanyagolása miatt néha rosszabbodik az iskolai fegyelem, szaporodnak a kilengések. A tanév kezdetén az iskola élére új vezetőség állt. Első dolga volt a helyzet pontos felmérése. Ebben a munkájában természetesen a tantestület majd minden tagja támogatta. Annál is inkább, mert az új igazgató első megnyilvánulásai, intézkedései kiváló emberismeretről tanúskodtak.

A „helyzetfelmérés” után készült el a távlati terv, amely az iskolai munkának új lendületet adott, s amely minden — a munkáját hivatásának felfogó — pedagógust lelkesít. Ez a terv nem valami csoda. Értéke éppen abban van, hogy reális. A tervnek két jellemzőjét említenők:

— nemcsak az iskolai erőket használja fel a megvalósításra, hanem minden számításba jöhető erőt, főleg a társadalmi szervezeteket;

— megvalósításának üteme nem kampányszerű.

Alapos vita után a tantestület elfogadta. Az első eredmények azt bizonyítják, hogy a vezetőség jó úton jár, az elképzelés helyes volt.

Az előbbiekből kitűnik, hogy az iskolának két problémát kellett megoldania: jobbá tenni az oktatás körülményeit és hatékonyabbá a nevelést. Ennek megfelelően a terv egy sor intézkedést ír elő, s a megvalósítás módjait.

Ízelítőtül ide kívánczok a terv néhány olyan pontja, amely érzékelteti az iskolai élet változásainak irányát:

1. a tantestület pedagógiai-lélektani továbbképzése (önképzés) eredményesebb kell hogy legyen. Metodikai körökön egy-egy ilyen értelmű témát is megvitatnak;

2. fellendült a szakköri munka. Jelenleg tíz különböző szakkör működik. A köri tevékenység 200—220 tanulót foglalkoztat, de egyre többben jelentkeznek;

3. a háztartási órák hatékonyságát újonnan berendezett tanteremmel s megfelelő felszereléssel fokozták. A szabadtéri sportpálya (röplabda, kosárlabda, kézilabda, atlétika) elkészült. Átíakult, bővült az iskolai könyvtár is;

4. az új iskolai szülőbizottság munkája sem formális. Nemcsak a szokásos évvégi ünnepélyek előkészítésében és megszervezésében nyújt segítséget, hanem az iskola más akcióinak a végrehajtásában (iskolai kirándulások, jutalmazások), újabb sátorbáborozás feltételeinek biztosításában, sőt, egyes magukról megfeledezett vagy gyermekekkel nem törődő szülők magatartásának megváltoztatásában is;

5. nagy szerepet kapnak a nevelési problémák megoldásában a társadalmi szervezetek, főleg a telep nőbizottsága, amelynek lelkes tagjai már eddig is felbecsülhetetlen szolgálatot tettek, mindenekelőtt a „problémás” gyerekek helyzetének megjavításában.

A felsorolásból — úgy gondoljuk — kitűnik az új „irányvétel”. A megvalósítás azon múlik: miképpen sikerül az összes felhasználható erőket mozgósítani. A főerő természetesen ezután is a tantestület, amely időközönként megvitatja a soron levő feladatokat, az ellenőrzéskor észlelt hibákat.

Gagyí Balla István